

Litteratur

TYRGILS SAXLUND:

Socialdemokratin i helfigur

Det socialdemokratiska partiet bildades 1889 och kan alltså i år fira 90-årsjubileum. Lagom till jubiléet har en ung historiker med rötter i arbetarrörelsen, Yvonne Hirdman gett ut ett imponerande verk "Vi bygger landet. Den svenska arbetarrörelsens historia från Per Götrek till Olof Palme" (Pogo Press, c:a pris 320 kr). Titeln syftar på en av arbetarrörelsens kampsånger.

I nio stora kapitel presenterar författarinnan kronologiskt de problem, som arbetarrörelsen haft att kämpa med under sin historia. Först och främst gäller de kampen om den politiska makten i samhället, men också den splittring, som går likt en röd tråd genom dess historia. Bildmaterialet är förträffligt, liksom det omfattande tabellmaterialet. Efter varje kapitel förekommer det kortare utdrag ur samtida texter, som till exempel upprop, protokoll och minnesanteckningar. Ibland är väl dessa texter mera kuriösa än i egentlig mening belysande.

Naturligtvis präglas bilden av arbetarrörelsens frammarsch i någon mån av författarinnans 70-talsperspektiv. Hon hötter – för all del försynt – med pekfinger åt alla de "mulliga mansgrisar", som i fack och parti hållit kvinnorna tillbaka och hon hade – tydligen – gärna sett en mera socialistisk och mindre reformistisk linje från partiets sida under 40- och 50-talen.

Socialdemokratins imponerande och snabba frammarsch skedde mot bakgrund av den industrialisering, som gick över Sverige. Visserligen kom den relativt sent till vårt land, men när den kom bröts det gamla samhället snabbt – kanske alltför snabbt – sönder och stora sociala problem skapades. 1875 var i industrin 5,5 % av arbetarna 14 år och yngre. De sociala missförhållandena gav grogrund åt socialismens agitatorer. Redan tidigt etablerades också det samband mellan fack och parti, som ännu i våra dagar lever kvar i den olustiga kollektivanslutningen. LOs förste ordförande Fredrik Sterky, död

redan år 1900, underströk kraftfullt detta samband, samtidigt som han avvisade den parlamentariska vägen.

Socialdemokratin kom genom Hjalmar Branting att länkas in på reformismens väg. Under hela sin bana angreps han häftigt av grupper till vänster om partimajoriteten. Det marxistiska inslaget i partiets ideologi tonades ner, vilket gick desto lättare som inte ens Mäster Palm själv eller de tidigaste agitatorerna hade varit några renodlade marxister. Genom Per Albin Hansson underströks ytterligare denna reformistiska linje. Detta hindrade inte att man hela tiden i bakfickan hade hotet om en häftig samhällsomstörtning. Branting själv stod inte främmande för att i en låst situation tillgripa detta yttersta medel att vinna makten i samhället.

Nu kunde de författningpolitiska striderna kring rösträttsfrågan lösas i riksdagen under medverkan av alla partier. Författarinnan kunde ha kostat på sig ett erkännande av att Högern aktivt medverkade till en lösning av rösträttsfrågan både före och efter första världskriget, även om man hade sina betänkligheter. 1917 pressades reformen fram under uttalat revolutionshot och under intryck av den oroliga situationen utomlands.

Vid allt detta och mycket annat dröjer författarinnan ingående och länge. Det ligger väl tyvärr inte i förutsättningarna för en parthistorik av detta slag att mera utförligt dröja vid motståndarnas argument och ideologier. Försvarsfrågan är väl en av de politiska frågor, i vilken socialdemokratin varit och är minst lyckosam. Genom hela sin historia har man vacklat mellan rena försvarsnihilismen och bejakandet av ett folkförsvar. Mest problematiskt var detta inför andra världskriget, då Sveriges beredskap var allt annat än god. Men av hela den sakligt välunderbyggda kritiken mot socialdemokratins försvarspolitik, märker man inte många spår i

framställningen.

Däremot är det intressant att Wigforss krispolitik under 30-talet i skenet av modern historisk forskning inte antas ha spelat någon mera avgörande roll för det ekonomiska uppsvinget efter krisåren. Därmed slår författarinnan hål på en av socialdemokratiens omhuldade myter. Självfallet anser hon att Wigforss ändå hade betydelse som ideolog och banbrytare för radikal socialdemokrati, men denna omvärdering ger onekligen finansminister Wigforss mera mänskligt format. Grunden till återhämtningen och välståndet lades av exportindustrins framgångar. Det är bra att detta sägs i en bok om svensk arbetarrörelse. Det är nämligen påfallande i hur hög grad socialdemokratin har sin styrka och kraft i socialt patos och omsorg om de svaga. Däremot har man haft betydligt svårare att tillerkänna industrin och dess företrädare goda egenskaper. Det har alltid varit förvånansvärt svårt för socialdemokratin att erkänna i hur hög grad vårt välstånd grundar sig på väl fungerande små och stora företag.

Krigsåren 1939–1945 skildrar författarinnan med säkert handlag – genom tidigare forskning är hon väl inläst på ämnet. Hon känner uppenbarligen varmt för efterkrigsprogrammet med dess långtgående sociali-

seringskrav. Nästan förtretat konstaterar hon hur man från borgerligt håll drev motståndet mot planhushållningen "affärsmässigt" och "modernt och rationellt." Här har tydligen känslorna sprungit iväg med författarinnan. Diskussionen gällde – då som nu – i vilken typ av samhälle vi svenskar skall leva. Att sedan den ideologiska debatten hetade till kunde knappast socialiseringsmotståndarna hjälpa – om det ens var något fel.

Hur ser socialdemokratiens framtid ut? Boken slutar stolt med en utopisk vision av framtidens samhälle. Problemet är bara att avståndet mellan styrda och styrande ökat både i samhälle och socialdemokrati. 1969 fanns det 2018 arbetarkommuner, i dag finns det 277. 1969 hade LO 2714 avdelningar, i dag finns det 1671. I dag är antalet offentliganställda betydligt högre på partikongresserna än antalet arbetare. Hur än framtiden gestaltar sig för socialdemokratin är detta ett stort problem för vår största folk rörelsens vitalitet.

Så utmynnar Yvonne Hirdmans bok i flera frågetecken av största betydelse inte bara för socialdemokratin – utan för oss alla. Nog är svensk socialdemokrati en märklig rörelse. Även en ideologisk motståndare får tillåta sig att lyfta på hatten för många av dess insatser.